

Dohodak je rezultat svekolike aktivnosti nekog pojedinca, a na nivou nacionalne privrede rezultat svekolike aktivnosti državljana određene zemlje. Koliki će biti dohodak određeno je privrednom strukturom, privrednim sustavom i ekonomskom politikom. Svrhovitost privrednog pa time i poreznog sustava određena je mogućnošću stvaranja i povećanja dohotka. Svaki čimbenik i svi zajedno utječu na veličinu dohotka.

Oporezivanje mijenja distribuciju raspodjele dohotka kakva je ona ostvarena putem tržišnih mehanizama. Prema tome, porezni sustav i politika dio su sekundarne raspodjele koja mijenja, obično "ispravlja" na društveno prihvatljiv način, učinke primarne raspodjele. Neutralni porezni sustav i neutralna porezna politika zapravo znače takav sustav i takvu politiku koja neće mjenjati odnose u primarnoj raspodjeli ili će to mjenjati u najmanje mogućoj mjeri. Prema tome veličina poreza izravno utječe na tržišno funkcioniranje nacionalne privrede. Veće porezno opterećenje znači manje tržišta. I obratno.

Dohodak pojedinca dijeli se na potrošnju i štednju. Porezi mogu biti uvedeni na izvoru i na mjestu utroška. Štednja, također, može biti predmetom oporezivanja.

Temeljni dohoci pojedinca mogli bi se odrediti kao: dohodak od rada i dohodak od kapitala. Rad je primjereno tretirati kao input i aktivni činilac privredne aktivnosti. Kapital, čiji je vlasnik pojedinac, sukladno portfelju također donosi dohodak u obliku profita i rente. Tržišne fluktuacije povećavaju/smanjuju imovinu, ali taj problem nećemo razmatrati. Nećemo razmatrati niti dokolicu iako je ona zapravo oportunitetni dohodak.

Oporezivanje dohotka od rada analizirano je prilikom analize oporezivanja rada kada smo razmatrali probleme oporezivanja dobiti. Tada je utvrđeno da u uvjetima neelastične ponude rada i kratkog roka, porez na dohodak snosi radnik. To je u načelu. Međutim, činilac rada nije homogena i djeljiva veličina. Upravo suprotno rad je složeni input. Štoviše, tehničkote-hnološki napredak dovodi rad u poziciju odlučujućeg čimbenika daljnjeg razvoja. Valja precizno istaknuti da je činilac rada preuzeo kapitalu vodeću ulogu u razvoju, tako da imamo relativno kratkoročni kapital (brzo mijenjanje tehnologije) i sve dugoročniji činilac rada (zbog nužnosti obrazovnog osposobljavanja da bi upravljao proizvodnim procesom). Ovo je upravo suprotni odnos rada i kapitala od njihovog do "ulaska" Treće tehnološke revolucije koja je dramatično izmijenila proces reprodukcije.

Kao što kapital u maloj i otvorenoj zemlji mora biti mobilan u najvećoj mogućoj mjeri, tako i rad kao njegov komplement mora dijeliti istu sudbinu. Izloženost ponude i potražnje rada inozemnim utjecajima pokazuje svu složenost uvjeta u kojima se može naći rad u dugom roku. Varijabilnost cijene rada, temeljena na otvorenosti odnosne zemlje, u funkciji vremena konvergirat će faktorskom dohotku što će zahtijevati i komplementarnu socijalnu politiku. Drugim riječima nastavak ove i ovakve ekonomske politike nužno će smanjiti i ovako niske pojedinačne dohotka najvećeg broja građana.

Valja reći da radna snaga kao i svaka druga roba ima svoju segmentaciju tržišta, pa pored

konkurentskog tržišta postoje i oligopolna i monopolna tržišta rada.

Standardni radovi jednako kao i standardni proizvodi sasvim su precizno određeni. Tako je sasvim lako zamisliv rad bravara, daktilografa itd., kao što je lako odrediv proizvod, kao što je to coca-cola itd. Oni su točno određeni, ali i suprotstavljeni na tržištu radne snage. Velike masovne proizvodnje s jasno određenim tehnološko-tehničkim karakteristikama zapošljavaju, u uvjetima "standardizirane" tehničke podjele rada, dakle potražuju, toliko i toliko standardnih radnika. Razumljivo je da će veliki obujam standardnih radnika povećati pregovaračku sposobnost, ako su organizirani putem sindikata. Ostaje da spomenemo državu kao trećeg člana, i dobili smo poznati trokut koji regulira ovo tržište.

Kod nestandardnih radova, kao što je to rad dugog vijeka ulaganja u osposobljavanje tog i takvog rada, moguće je formirati tek manje homogene grupe. Kako ovaj rad nije standardan pojavljuje se s oligopolnim obilježjima prema proizvodnji, odnosno privrednom entitetu i polučuje cijenu sukladno oligopolnom tržištu. Ovoj grupi bijelih ovratnika u osnovi sindikat nije potreban, a s obzirom na raznolikost objektivno ga je teško organizirati. Ove grupe stoga djeluju putem raznih vrlo slojevitih asocijacija. Značajan dio tehnostrukture pripada ovoj grupi rada.

Monopolni rad nazivamo radom vrlo sofisticiranih znanja. U ovu grupu uključujemo i vodeće radnike iz prethodne grupe (vodeći dio tehnostrukture). Pored značajnih ulaganja u obrazovanje, za ovaj tip radnika nužna su ponekad i specifična svojstva (talenti) kao što to npr. posjeduju ljudi sa vizijom. Oni uglavnom polučuju traženu cijenu za svoj rad. Oni su prethodnica i "kreatori novog u krilu starog". Oni ostvaruju monopolnu cijenu za svoj rad.

Prva se standardna grupa radnika može u relativno kratkom roku obrazovanjem pripremiti kako bi obavljala poslove sukladno tehničkoj podjeli rada. Druga i treća grupa radnika, posebno u području ljudske aktivnosti društvenih sustava, zahtijeva dugogodišnju "prilagodbu". Otvoreno je pitanje je li učinkovitije "proizvoditi" nove kadrove umjesto da se "prilagode" postojeći kadrovi. Stoga pored uvoza patenata i licencija putem kojih se organizira proizvodni proces, moguć je i "uvoz" radnika s upravljačkim kvalifikacijama kako bi se dinamizirao razvoj u uvjetima male i otvorene zemlje.

Bilo je uobičajeno smatrati ispravnim, zbog socijalnih razloga, znatnije opteretiti porezima dohotke od kapitala u odnosu na dohotke od rada. Napuštanje welfare state, u širem smislu, rezultira preferiranjem kapitala u odnosu na rad, obrazlažući to učincima tokom životnog ciklusa. Naime, tretman dohodaka od kapitala, ako nije u potpunosti priznato prethodno oporezivanje dobiti, rezultira dvostrukim oporezivanjem (integracija poreza na dobit i poreza na dohodak kao metoda izbjegavanja dvostrukog ekonomskog oporezivanja). Ovo, kao tendencija, ima slične učinke uvođenju poreza na štednju ako se svi dohoci od kapitala konkurentno oporezuju.

Na strani upotrebe dohotka oporezivanje potrošnje svakako je najznačajniji porez. On se pojavljuje kao selektivan porez kada ima značajan fiskalni kapacitet i kao opći porez za sve ostale robe i usluge. Značaj je ovog poreznog oblika to veći što je neka zemlja manja i nerazvijenija. Razmatrajući razvoj poreznih sustava i suvremene porezne sustave, vidi se da je oporezivanje potrošnje imalo u fiskalnom pogledu manji značaj u odnosu na značaj

oporezivanja potrošnje koji se on pridaje danas. Ipak stoji činjenica da su se “male” zemlje u većoj mjeri oslanjale na oporezivanje potrošnje od “velikih” zemalja.

Na strani pojedinca izravno oporezivanje potrošnje remetiti će odnose potrošnje i štednje kakvi su bili prije uvođenja poreza. Može se reći da je porez na potrošnju značajan instrument koji stimulira povećanje granične i ukupne sklonosti štednji. U maloj i otvorenoj zemlji koja svoj proizvod najvećim dijelom razmjenjuje sa svijetom negativni učinci na strani potrošnje će biti od manjeg značaja. Značajno je napomenuti da će oporezivanje potrošnje manje utjecati (referentna točka utjecaja je stopa štednje) na dokolicu, nego što je to slučaj s porezima na dohodak.

Iznijeto ukazuje da je nužno rad kao činilac privredne aktivnosti konkurentno oporezivati kako na strani izvora atako i na strani upotrebe. Neelastičnost rada (odnosni se na standardni rad) iako u fiskalnom pogledu atraktivan pretjerano oporezovan biva supstituiran kapitalom. Drugim riječima rad u kombinaciji sa kapitalom koristi se u manjoj mjeri nego što je to primjereno rasposloživošću rada i kapitala. Drugim riječima, valja preispitati politiku oporezivanja dohotka, u okviru preispitivanja cjelokupnog poreznog sustava, kako bi se smanjila nezaposlenost pri upotrebi raspoloživog kapitala. Učinkovitost nacionalne privrede je kriterij uspjeha Hrvatske države i ekonomska politika, uz rekonstrukciju sustava, mora amortizirati njenu danas nedopustivo nisku učinkovitost. Ima li se u vidu stupanj potrebne izloženosti nacionalne privredne strukture svjetskom tržištu, u uvjetima izvozne orijentacije, tada je odista nužno preispitati učpinke svekolikih poreza koji su danas u primjeni.

Zagreb travanj 2000.